

Kerülő Judit

Integráció közben

51
K É K

A magyar közoktatás problémáit elemző „Zöld könyv” a fejlesztés szempontjából négy prioritást fogalmazott meg. Ezek egyike „a behozhatatlan induláskori lemaradások megelőzése és a tanulók közötti különbségre szegregációval válaszoló oktatási gyakorlat meghaladása”. A kutatások azt igazolják, hogy a magyar közoktatási rendszer a fejlett világ egyik leginkább szegregált rendszere, ami a legkevésbé képes mérsékelni a társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó induló különbségeket. (Fazekas-Köllő-Varga 2008)

Az európai országokban lefolytatott tanulói teljesítménnyel foglalkozó ku-

tetni a szegregációt és az integráció megvalósításában kell gondolkodni. A tanulmány egy magyarországi megyeszékhelyi általános iskola bezárása kapcsán járja körül ezt a problémát.

A kormány jogszabályokkal, azok betartatásával csak közvetetten hat a közoktatásra. Az iskolafenntartók, ezen belül az önkormányzatok a helyi szakmai, politikai közegben maguk határozhatják meg saját oktatáspolitikai prioritásukat. Ugyanakkor bizonytalanok abban, hogy az általuk ki- vagy átalakított intézményi struktúrának, pedagógiai, oktatási kínálatnak, beiskolázási gyakorlatnak milyen követ-

tatások egyértelműen bizonyítják, hogy a magyar oktatási rendszer alig biztosít esélyt az alacsonyabb iskolai végzettségű, szegényebb családokból származó gyerekeknek. A teljesítmények jobban szóródnak az iskolák között, mint az iskolán belül. A jobb intézményekbe járó alacsonyabb státuszú családokból érkező gyerekek eredményei a jobbak, ugyanakkor a gyengébb iskolákba járó, magasabb iskolai végzettségű családok gyerekeinek teljesítménye rosszabbak annál, mint ami családi helyzetük alapján várható lenne. Az etnikai szegregáció felerősíti ezt a hatást.

Ma a szakirodalom, az integráció kérdésében lefolytatott kutatásokkal egyértelműen igazolja, hogy a szegregáció növeli az iskolai kudarcokat és megnehezíti a lemaradások csökkentését, akadályozza a valamilyen hátrányban lévők társadalmi beilleszkedését. A megoldás egyszerűnek és kézenfekvőnek tűnik, meg kell szün-

kezményeivel szükséges, lehet számolni, milyen nehézségekre kell felkészülniük. A helyi döntéshozók nincsenek könnyű helyzetben, mert a demográfiai problémák folyamatos változtatásra, iskolák összevonására, bezárására kényszerítik őket. Közismerten népszerűtlen intézkedések ezek, hisz a legalaposabb előkészület ellenére is mindig vannak vesztesek, hol a gyerekek, hol a szülők, hol pedig a pedagógusok.

Különösen nehéz a döntés, ha egy szegregált, alacsony társadalmi presztízsű külterületi iskola sorsáról kell szavazni, hisz az iskolabezárás egyben azt is jelenti, hogy ezek a gyakran problémás gyerekek tankötelezettségüket csak más belvárosi intézményekben teljesíthetik.

Nyíregyháza 120 ezer lakosú város, az ország szegényebb, keleti régiójában található település. Itt a legmagasabb a munkanélküliségi ráta, itt él a legtöbb szegény ember, itt a legmagasabb

a társadalmi periférián élő roma népesség aránya is.

2007 augusztusától Nyíregyháza Város Önkormányzata egy 1958-tól működő általános iskolát szüntetett meg. Az ok nem a szokványos, demográfiai problémákból adódó gyereklétszám csökkenése volt, hanem, hogy az idejövő gyerekek közel 100 százaléka roma származású. A szegráció ebben az esetben összefüggött a lakóterület szegregációjával, hisz a városnak ez a része a hetvenes évek végétől alacsony iskolai végzettségű, társadalmi periférián, igen rossz körülmények között lévő cigány családok által lakott.

Felnőttoktatás, kutatás

A döntés hatalmas indulatokat kavart úgy a telepen élők, mint az integrációra kismemelt iskolákba járó gyerekek szülei között, akik minden lehetséges fórumot, médiumot igyekeztek felhasználni azért, hogy azokba az iskolákba, ahova gyerekeik járnak, ne kerüljenek guszevi, roma tanulók.

Az oktatás 2007. szeptemberétől elkezdődött, az azóta eltelt idő és tapasztalatok alapján kirajzolódnak az integráció nehézségei. Ezt dolgozza fel és elemzi ez a tanulmány.

A Guszev-telep története

A Guszev lakótelep -1990-től hivatalosan Huszár-telep- fogalom Nyíregyházán. Sokan Nyíregyháza „Harlemének” tekintik.

Kétségtelen, ez a slumosodott terület jelentős problémát okoz a város egészségének és súlyos károkat az ott lakóknak. A telep jól körülhatárolható, vasúti sínek és egy ipari övezet zárja el a város többi részétől. Az átlag városiak számára a Galbraith által szigetesen definiált szegénység ismerve alapján láthatatlan, keveset tudnak, keveset akarnak tudni az itteniekről, ismereteik megalapozatlanok.

A másoktól készen kapott megállapítások, feltételezések pontatlan általánosítások, előítéletek megfogalmazását, előítéletes magatartások kialakulását eredményezik. Az itt élők „lényegében mind egyformák” leegyszerűsítő gondolkodás legitimálja a szegregációt.

A 19. század vége Nyíregyháza életében a nagy beruházások időszakában volt. E fellendülés idejére esett a nagy lovassági laktanya, a mai Guszev telep építése is. Az 1891-ben elkészült kasszárnya az akkori legmodernebb igényeknek megfelelően épült, az Osztrák–Magyar Monarchia legkorszerűbb lovassági laktanyája lett. A város büszkeségévé vált ez a közel másfél

ezer huszár állomáshelyét jelentő laktanya, mely 1945-től-1957-ig a Honvédelmi Minisztérium tulajdonában volt.

1957-ben Nyíregyháza a katasztrofális lakásproblémák megoldása érdekében megkapta a laktanyát. Az eredeti elképzelések szerint csak a korábban is lakhatási célt szolgáló épületek – tisztai és légénységi szállások – lakássá való átalakítását tervezték, ami 132 család elhelyezését biztosította volna. 1958-ban a lakáshiány enyhítésére a korábban istállónak használt épületek átalakítására is sor került. Ezek a mindössze 35-40 négyzetméteres alapterületű helyiségek legfeljebb egyszoba-konyhás lakásokká voltak átalakíthatóak. 178 darabot készítettek el ilyen módon, ám az átépítés szakszerűtlenül, többnyire alapozás nélkül történt.

A lakások minősége, felszereltsége, szobaszám szerinti megoszlása, komfortfokozata megfelelt az akkori városi átlagnak. A Guszev Nyíregyháza első és sokáig egyetlen olyan lakótelepe volt, ahol már fürdőszobás lakások is voltak, ezért elsőként a város vezető értelmisége költözött ide, kapta meg az átalakított és felújított lakásokat. Így vált ez a városrész a lakók odaköltözésével egy időben frekvenciát, magas presztízsű körzetté.

A hatvanas évek elején az első tízenöt éves lakáspolitikai program keretében Nyíregyházán is megindult az állami költségvetésből történő lakásépítés. Az ekkor felépülő lakások minősége, alapterülete, komfortfokozata, lényegesen nem volt jobb a guszeviéktől, de a kedvezőbb földrajzi elhelyezkedés, belvároshoz való közelség, mint kényelmi szempont elindította a lakásmobilitás folyamatát, melynek következményeként kezdetben a vezető, aztán az értelmiségi réteg hagyta el a Guszevet és igyekezett lakásigényét az újonnan megépültek köréből kielégíteni. Ezt követően az alkalmazottak és családtagjaik kerültek el „minőségi csere” útján a környékről. Az újonnan épült lakásokért nagyobb alapterületük, jobb minőségük

A telep tudatos városfejlesztési és lakáselosztási döntés eredményeként szegregálódott és vált ennek következményeként homogén összetételűvé az iskola. Az itt élők leszakadása jelentős, már-már véglegesnek tekinthető.

A rendszerváltást megelőzően az akkori városvezetés próbálkozott az integrálás gyakorlatával, de a befogadó intézmények ellenállása miatt akkor elálltak tervüktől. A kilencvenes évek elején az újonnan alakuló önkormányzatnak el kellett döntenie mi a célszerűbb, bezárni vagy felújítani az itt lévő intézményeket. A város az utóbbit választotta és tovább működtette az iskolát.

2007. tavaszán Nyíregyháza Város Önkormányzata a Hátrányos Helyzetű Gyerekek Alapítványa feljelenítésére kénytelen volt reagálni, hosszas tartalmi, politikai viták és egyeztetések végén a szegregáció felszámolása érdekében beszüntette az iskolában a tanítást és az ide járó gyerekeket városi iskolákba helyezte át.

miatt a lakóknak magasabb bérleti díjat kellett fizetniük, mint a guszeviéért. Így vált a Guszev olcsóbb fenntartása, kedvezőtlenebb fekvése miatt először a vidékről megyeszékhelyre beköltöző munkás, majd az alacsony egzisztenciájú, többségében sokgyerekes, a hatvanas évek végén pedig a „rossz szociális helyzetű” telepek felszámolása idején az ideköltöztetett cigány családok eleinte ideiglenes, majd végleges lakhelyévé. 1974-1975-ben a lakások nagy részét felújították, komfortosították. Az igazán elhanyagolt, korábbi istállóépületekre már nem jutott elegendő pénz. Tovább rontotta a helyzetet, hogy a kivitelezők rendkívül hanyag munkát végeztek, és így a hosszú felújítások ellenére, a lakások állapota alig javult. Nyíregyháza akkori vezetése elfogadta ezt a furcsa helyzetet, hivatkozva arra, hogy egy városban ugyanúgy kellene substandard, elrettentő minőségű lakások, mint jók vagy átlagosak. A lakbért nem fizető családok számára megfelelőnek ítélték a telepet, feltételezve, hogy az embertelen körülmények mindenkit gondolkodásra készítetnek, és így jelentősen csökkenhet a díjhátralékkal rendelkezők aránya.

A rossz lakáskörülmények önhibára való visszavezetése, a döntést hozók lelkiismeretének megnyugtatásán túl, társadalmi szolidaritást gyengítő hatása miatt legitímálta a Guszev „bűntetőtelep” funkcióját. A többségében alacsony egzisztenciájú, társadalmi periférián élők erősítették a telep stigmatizáló jellegét, ami egyben azt is jelentette, hogy nemcsak a lakások elhanyagolt, leromlott állapota miatt menekült innen mindenki, aki csak tudott.

Az 1990-es években markánsan körvonalazódott a telep városszerkezeti funkciója, egyre többen fogalmazták meg, hogy léte, fejlesztése nélkülözhetetlen a városfejlesztés, lakás-gazdálkodás és az oktatáspolitikai szempontjából.

A lakótelep felújítása a kilencvenes évek végén indult meg. 1998-ban a Közmunkatanács először írt ki olyan

közmunka-pályázatot, amely a leromlott telepek fejlesztését az ott élők munkájának bevonásával kívánta megvalósítani. Nyíregyháza is pályázott és az elnyert pénzből 33 lakást teljesen felújított. Annak ellenére, hogy 1999 és 2000-ben a város önkormányzata 100 millió forintot költött az itt élők élet és lakáskörülményeinek javítására, lényeges változások nem történtek, továbbra is szegregált, slumosodott területe maradt ez a városnak.

2006-os adatok szerint 8 emeletes és 16 földszintes épületben 292 önkormányzati bérlakás található. Ezek közül mindössze 14 – alig 5 százalék – összkomfortos, 262 komfortos és 16 darab félkomfortos.

A felújítások ellenére a lakások majdnem kétharmada substandard, rossz állapotú. 2006-ban a 292 bérlakásból 280 volt lakott, amelyekben közel 300 család élt. Ám a folyamatos migráció következtében az adatok állandóan változnak. Az önkényes lakáselhagyások és beköltözések miatt még az önkormányzat és a bérbeadó Piac és Vagyonkezelő Kft. sem tudja követni és regisztrálni a történéseket (Hercegfalvi, 2006).

A lakások 80 százalékban egyszobásak, átlagosan 40 négyzetméteres alapterületűek, komfortosak. Így a guszevi háztartások közel 60 százalékának a lakása zsúfolt azáltal, hogy a szobánkénti 2 fős laksűrűségi értéket meghaladja. A magas laksűrűséget bizonyítja, hogy a Guszevben az egy szobára jutó személyek száma 3 fő feletti, összehasonlításképpen az országos érték 1,17 fő, de még az 1920-as országos érték is 2,87 fő volt (Kerülő, 1992; Hercegfalvi, 2006).

A Guszeven élők életminősége a borzalmas lakásállapotok következtében csorbul. Lehetetlen a gyerekek otthoni tanulása, de még a zavartalan kommunikáció is. Így reprodukálja a lakás a kirekesztettséget, a végleges

leszakadást, a mobilitási folyamat megrekedését.

A Guszev-lakók

1990-ben teljes körű kérdőíves felmérés készült az itt élő családok helyzetéről, életkörülményeiről (Kerülő, 1992). Akkor a telepre 285 család volt bejelentkezve és 208 háztartásról rendelkezünk adatokkal. A megkérdezett családokban a vizsgálat időpontjában 831 személy élt.

A guszevi lakónépesség korcsoport szerinti megoszlása azt mutatta, hogy

53
K É K

minden harmadik telepen élő iskolaköteles korú volt. E munkavállalási kor alatti népesség az országosan első Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei értékénél is 10 százalékkal volt magasabb. Mindez a telepre való különös odafigyelést indokolja, hisz az itt felnövekvő nemzedék megélhetése, képzése, eltartása nem az átlagos költségekkel terheli meg a családokat. Amíg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a gyermekes családok egynegyede nevelt a vizsgálat időpontjában három vagy annál több gyereket, addig az itt élő családok közel 40 százalékában élt legalább három kiskorú.

A megyei értékénél 10 százalékkal alacsonyabb hatvan éven felüliek aránya igazolta az itteniek várható rövidebb élettartamát, az átlagnál nehezebb „embert próbáló” életét. Lényeges változás az azóta eltelt 18 évben nem történt sem az itt élők számában, sem a családok összetételében, demográfiai jellemzőiben. Továbbra is

Felnőttoktatás, kutatás

itt a legmagasabb a nagycsaládok és a legalacsonyabb az időskorú népesség aránya.

Az önkormányzat felmérése alapján 2003-ban Nyíregyháza lakosságának 8 százaléka volt roma származású, közülük minden negyedik itt élt. A telepiek 85 százaléka vallotta magát romának, bár a roma nyelvet közülük kevesen beszélik (Hercegfalvi, 2006).

Az 1990-es felmérés a guszevi iskolai végzettséget vizsgálva a nagyon alacsony iskolai végzettségűek felülreprezentáltságát igazolta, mivel akkor az itt élők csaknem 90 százaléka maximum az általános iskolát járta ki.

Közvetett adatokból, a szociális intézmények munkatársai által készített környezettanulmányokból, a munkaügyi központ nyilvántartásaiból, az óvodába, iskolába járó gyerekek szüleinek adataiból kiderül, hogy sajnálatos módon lényeges változás az itt élők iskolai végzettségét tekintve az elmúlt években nem történt. 2003-as adatok szerint az óvodába járó gyerekek szüleinek iskolai végzettsége továbbra is alacsony. Az anyák modális iskolai végzettsége 8 osztály, egyötödük nem végezte el az általános iskolát sem. A megkérdezett 86 főből mindössze 8 nőnek volt szakirányú végzettsége, szakmája. Az apák közül valamivel magasabb a szakmával rendelkezők aránya, összesen 12-en voltak ilyenek, a többieknek legfeljebb általános iskolai végzettsége van. Ha figyelembe vesszük, hogy a megkérdezettek fiatalok voltak, hisz az apák átlagéletkora 32 év, az anyáké 28 év volt, akkor jövőbeli elhelyezkedési lehetőségeik kvalifikátlanságuk miatt kilátástalan, tartós munkanélküliségre számíthatnak. (Garajné, 2003)

1990-ben az itt élő lakónépesség fele tartozott a 18-60 éves korcsoportba. Amíg ekkor még közel egyharmaduk aktív kereső volt, addig 1993-ra gyakorlatilag mindenki munkanélkülivé vált. A tendencia szinte alig változott. 2006-ban az itt élők közel 90 százaléka volt munkanélküli, ami továbbra is alacsony iskolai végzettségükkel és a piacképes szakmák hiányával indokolható. (Hercegfalvi, 2006) A telepen élők között mind 1990-ben, mind pedig 2006-ban jelentős volt a fiatalkori munkanélküliség, figyelembe véve, hogy a guszevi munkanélküliek több mint fele 30 év alatti. A fiatalok közel felének sohasem volt munkahelye, hisz az általános iskola elvégzése után elhelyezkedni még olyan területeken is képtelenség, ahol a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei értékeknél sokkal ala-

csonyabb az állásnélküliek aránya. Vizsgálatok bizonyítják, hogy a bűnözővé válásra az iskolát elhagyó, szakmai ismeretek híján azonnal munkanélkülivé vált ifjak esélye a legnagyobb. Az intézmény biztonságos falai közül kikerült fiatalok tartós, kilátástalan helyzete majdnem biztos, hogy beilleszkedési nehézségeket okoz és előbb-utóbb bűnözői karrier elindulásához vezet.

A lopás, törvénytelen pénzszerzés, kisebb-nagyobb szabálysértés gyakori a telepen. 2004-ben tetten ért, lopással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés vétsége miatt 667 nyíregyházi személy ellen indult eljárás, melyből 86 (13 százalék) guszevi, Huszár-telepi lakos volt. Szándékos rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés vétsége miatt ugyanebben az évben 100 nyíregyházi elkövetőből 9 itt élt (Hercegfalvi 2006).

Az 1990-es vizsgálat azt mutatta, hogy akkor a háztartások egy főre eső havi nettó jövedelme alapján a guszevi családok 89 százaléka abszolút és relatív értelemben is szegény volt. A város szociális irodájának adatai szerint 2006-ra alig változott a helyzet, az itt élők megközelítőleg 90 százalékának jövedelme a medián jövedelem felét sem érte le. Ott ahol az aktív korú családtagok munkanélküliek és munkanélküli ellátásra jogosulatlanok, a háztartás által megszerezhető jövedelem egyetlen biztos pontját a szociális juttatások, ezen belül főként a gyermekek után járó ellátások alkotják. A nők többsége otthon van főállású anyaként. A felnőttek és idősebb gyerekek jó része piacon árul vagy idénymunkát végezve napszámba jár. Többben „kukázna” és az itt talált értékeesebb ruhadarabokat árulják a piacon. Ha végleg elfogy a pénz, akkor a helyi uzorásoktól hatalmas kamatra kölcsönt vesznek fel, amit soha nem tudnak kifizetni. Így a visszafizetendő összeg olyan mértékűvé nő, hogy a még csekély szintű megélhetést biztosító szociális juttatások is szinte teljesen a hitelezőkhöz vándorolnak. (Hercegfalvi, 2006)

Lényeges különbség a fiatalabb és az idősebb korcsoport között nem volt tapasztalható. A fentiek alapján iskolai végzettséget tekintve homogénnek volt tekinthető a terület. Értelmiségi, egyetemisták, főiskolát végzett nem élt a telepen. Elgondolkodtatóan magas, 14 százalék volt az analfabéta, már az általános iskola első négy osztályából kimaradtak aránya. A területen élők továbbtanulási lehetőségének maximumát akkor a szakmunkásképző iskolák jelentették.

Ám a szakmunkás-bizonyítvány megszerzése is egyre kevésbé számított reális alternatívának. Az alapfokot el nem végzett, különösen az első négy osztálynál megkezdett, gyakorlatilag írni-olvasni alig tudó, teljes vagy másodlagos analfabéta népesség véglegesen kizáródott a képzési, átképzési lehetőségekből és ezáltal definitíven tartósan kiszorult a munkaerőpiacról.

Azóta a guszevi iskolai végzettséget felmérő vizsgálat nem készült.

**Van-e, lehet-e esély?
Mit mutatnak az országos
tendenciák?**

A romák oktatásával kapcsolatos problémák folyamatosan az oktatáspolitikára napirendjén vannak. Az adatok azt igazolják, hogy a roma gyerekek többsége nem tud sikeres lenni a jelenlegi oktatási rendszerben, a lemorzsolódási és évfolyam-ismétlési arány körükben az átlagosnál magasabb (Kállai-Törzsök 2003). Az idő előtti iskolaelhagyás, mint legsúlyosabb iskolai kudarc azért orvosolandó probléma, mert a tanulás világából kikapcsolódni képtelenek lesznek megfelelni a munkaerő-piaci és a családi elvárásoknak, végül a különféle eredetű műveltségi és szociális szakadékok túllodására kerülve tartósan a társadalom perifériájára szorúlnak. Csak a szaktudás nyújthat biztosítékot arra, hogy tartósan jelen legyenek a munkaerőpiacon. Ezért válik kulcskérdéssé az oktatás, mint a romák integrációjával összefüggő kérdések megoldása, hisz a szakadék a romák és a nem romák között egyre aggasztóbb.

A kilencvenes évek végén a legfeljebb általános iskolát végzettek között a romáknak háromszor rosszabbak voltak a mutatóik. Nyolc osztályos végzettséggel rendelkezett a teljes magyar népesség 27 százaléka, a romák 61 százaléka (Magyar 2006).

2003-ban Budapesten rendezték meg a „Romák az integrálódó Magyarország” című konferenciát. Magyar Bálint akkori oktatási miniszter a konferencián elhangzott beszédében hangsúlyozta, hogy „a felmérések szerint ma a roma gyerekeknek ötvenszer kisebb az esélye a felsőfokú végzettség megszerzésére, mint nem roma társaiknak. Egyrészt azért, mert a magyarországi roma közösség nagy része a válságrégiók kistelepülésein lakik és mélyszegénységben él. Másrészt azért, mert még ma is több mint 700 olyan osztály van Magyarországon, ahol elkülönítve oktatják a roma gyerekeket.” (Magyar 2006) Liskó Ilona 2001-es

Felnőttoktatás, kutatás

vizsgálatának eredményei azt igazolják, hogy azokban az iskolákban ahol sok a cigány gyerek, nagy eséllyel a társadalmi átlagtól erősen leszakadt és nagyon rossz körülmények között élő családok gyerekei járnak (Magyar 2006).

Németh Szilvia arra vállalkozott, hogy feltárja melyek a roma tanulók oktatásának legproblematisabb területei. Első helyen a finanszírozással összefüggő problémát emelte ki. Minél súlyosabbak a pénzügyi nehézségek, annál inkább jellemzőbb lesz, hogy csak roma gyerekek maradnak az iskolákban. A finanszírozási problémák befolyással vannak az iskolákban tanító pedagógusok szakmai, módszertani felkészültségére, azaz minél súlyosabb anyagi nehézségekkel küzd az iskola, annál kevésbé képes minőségi oktatást nyújtani. Hasonló az összefüggés az infrastrukturális problémák esetében, hisz minél elavultabb a berendezés, annál biztosabb, hogy ismét csak a roma gyerekek maradnak. A következő problémát a szülők iskolával kapcsolatos attitűdjében fogalmazta meg. Nem tudják mi történik az iskolában, nem érdeklődnek gyerekeik eredményeiről, látszólag közömbösek, a pedagógusok úgy érzik nem segítik munkájukat. Hogyan tennék, hisz maguk is kvalifikálatlanok, a gyerekek otthoni tanulásához segítséget nem tudnak adni. Az is érthető, ha a szülő nem szívesen megy be az iskolába, hisz itt gyereke sikertelenségéről, kudarcairól hallhat csak és emiatt nő a szülők iskolával szembeni ellenállása. (Mayer–Németh, 2005).

Németh Szilvia kutatása során arra is rákérdezett, mit tesznek az iskolák a diákok iskolai kudarcainak csökkentése érdekében. A megkérdezettek olyan iskolák igazgatói voltak, amelyekben a roma tanulók többséget alkotnak a nem roma származású diákokkal szemben. Ezek az intézmények többnyire – hasonlóan az általunk bemutatott guszevi, Huszár-telepi hely-

zethez – a település határain lévő szegregált, erősen gettósodott övezetben találhatók. A fent elemzett problémákkal az intézmények önállóan képtelenek megbirkózni, elengedhetetlen a külső segítség, amelyet egyrészt az infrastrukturális, másrészt a személyi feltételek javítása érdekében vehetnek igénybe.

Valamennyi intézmény vezetője hangsúlyozta, hogy az iskolai sikeresség kulcsának a leendő tanulók óvodai jelenlétét tartja. A roma gyerekek óvodai programokban való részvétele jelentősen hozzájárul azok majdani iskolai teljesítményének növeléséhez (Mayer–Németh 2005).

55
K É K

Zolnay János az oktatáspolitikai és az etnikai szegregáció kapcsolatát vizsgáló tanulmányában azt hangsúlyozta, hogy az etnikai szegregáció sem a roma diákok, sem az elcigányosodó iskolák számára nem ad lehetőséget a pozíciójavításra. A roma diákok képtelenek önerejükkel, külső intézményes és jogi segítség nélkül javítani pozíciójukon. (Zolnay, 2005)

Kísérletek az integrált oktatásra

Az 1958. szeptemberétől működő guszevi általános iskola kapta a város iskolái közül a 13-as számot. Kezdetben 400–600 tanuló járt ide, ekkor Nyíregyháza legnagyobb alapfokú oktatást biztosító intézménye volt. Magas szintű képzése és jó színvonalú testnevelés oktatása számos értelmiségit és sportolót adott a városnak. A hetvenes évek közepére a telep lakosságának filtrációja miatt az iskolai eredm-

nyesség jelzésére használatos mérőszámok alapján – tanévvégi eredmények, bukások száma, veszélyeztetett, túlkoros, felmentett diákok aránya, a tanulók tankötelezettségi mutatói – a városi általános iskolák körében az utolsó helyre került. Ennek következtében 1982-re kicserélődött a tantesület, a városban állást keresők átmeneti munkahelyévé vált az intézmény. Fogalom lett, stigmatizálódott nem csak az itt tanuló diák, hanem az itt dolgozó pedagógus is.

Már ekkor, a nyolcvanas évek elején számtalan próbálkozás, egyéni kezdeményezés indult, de a programok

lélmáktól mentes iskolakezdemeléshez és az ezzel együtt járó sikerekhez az óvoda fejlesztő munkája elengedhetetlenül fontos.

1994-re sikerült elérni, hogy minden a telepen élő 3–6 éves korú gyerekek óvodába járt, így ennek az évnak a szeptemberétől 90-re emelkedett az óvodások száma. Óriási eredmény volt ez, hisz az országos vizsgálatok azt igazolják, minél iskolázatlanabb a háztartásfő, annál inkább jellemző, hogy gyereke nem veszi igénybe az óvodai szolgáltatásokat (Mayer–Németh, 2005).

Egy 1994-ben elvégzett országos reprezentatív vizsgálat adatai szerint a roma három évesek 40 százaléka, a négyévesek 54 százaléka, az ötévesek 72 százaléka iratkozott be óvodába. A 72 százalék magasnak tűnik, de meg kell jegyezni, hogy ebben az életkorban kötelező az iskola-előkészítést szolgáló foglalkozások látogatása. Ez azt jelenti, hogy országosan ekkor a roma gyerekek több mint 20 százaléka nem járt óvodába. (Kállai–Törzsök, 2003). A guszevi adatok igazolják, hogy milyen komoly erőfeszítést tesznek az óvodában dolgozók ezekért az eredményekért.

Szinte minden gyerek súlyos problémákkal küzdő családból érkezik, amit magatartászavarok is jeleznek. A többség kommunikációs nehézségekkel küzd, a hasonló korúakhoz képest jelentős a lemaradása. A gyerekek idegrendszeri állapotát a napi családi konfliktusok kikezdi, fáradékonyabbak, idegesebbek, érzékenyebbek, nehezebben alkalmazkodnak társaikhoz.

Az 1994–1995-ös tanévtől a telepi óvoda a „Lépésről-lépésre” Óvodai Program szerint végzi munkáját, melynek eredetijét a Washington-Georgetown University dolgozta ki és a Soros Alapítvány támogatásával jutott el Magyarországra. Létrejöttének célja a kulturális sokféleség értékelése, egyenlő esélyek megteremtése, aktív önirá-

nyításra, önálló döntésekre, egyéni és közösségi felelősségvállalásra képes személyiség kialakítása, a demokrácia, a nyitott társadalom alapját képező magatartásformák, személyes autonómia létrehozása.

A program 1994-ben tíz magyarországi helyszínen indult el, köztük a guszevi óvodában előbb kettő, majd valamennyi csoportban. Működésének szakmai és tárgyi feltételeit a Soros Alapítvány biztosította. Az ő irányításukkal történt a részvevők felkészítése, továbbképzése és munkájuk folyamatos figyelemmel kísérése. Szintén az alapítvány segítségével szociális munkás és csoportonként egy fő szülői kisegítő, dada került az óvodába. Őket olyan szülők közül választották ki, akik a telepen éltek és gyerekek ebbe az óvodába járt.

Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány 2003-ban „Cigánynak lenni Magyarországon” kötetben jellemezte a roma kisebbség helyzetét. Az oktatás során meglévő gondokat és problémákat éppen Nyíregyháza város példáján mutatták be. (Kállai–Törzsök, 2003) Ebben a jelentésben a következőket írják a szerzők. „Az általános iskolák státusza mindegyik előtt annak függvénye, hogy az adott intézmény milyen mértékben képes megválogatni tanulóit, bezárni kapuit a beiskolázási körzetében élő, de nemkívánatos gyerekek előtt, illetve mennyire vonzó a máshol élő középosztálybeli családok szemében.

A roma tanulók aránya olyan mutató, amely minden józan iskolaválasztási szempontot, idegen nyelvi kínálatot, tantárgyi specializációt, pedagógiai programot, számítógépes, infrastrukturális felszereltséget, eredményességi, továbbtanulási mutatót elsöpör. A romák aránya az egyik, ha nem a legfontosabb tényező, amely vonzóvá vagy taszítóvá tesz egy iskolát. A nem cigány szülők akkor is elutasítják, hogy a gyerekeik roma nebulókkal együtt tanuljanak, ha egyébként nem tartanak az együtt-tanulás konfliktusaitól, az iskolák „piaci” státuszát

rendszerint ott buktak meg, hogy a kezdeti fellángolás, erőbefektetés nem hozta meg az elvárt sikereket, a pedagógusok magukra maradtak, nem tudtak kitől segítséget kérni, nem volt olyan szakember, akivel megbeszélhették volna problémáikat. Így az elmaradt sikerekért többnyire magukat vagy a rossz körülményeket okolták.

1985-től új vezetést kapott az iskola, ettől kezdve más elképzelések szerint folyt az oktatás. Az Országos Pedagógiai Intézet hasonló feltételek között működő oktatási intézményekben végzett kutatási eredményeit felhasználó kísérlete ráirányította a figyelmet az óvoda és az iskola együttműködésére. Hangsúlyozta az óvoda és iskola közötti merev határok felszámolásának szükségességét és bizonyította, hogy az óvodába járt gyerekek sokkal jobban boldogulnak az iskolában. Mindezek egyértelművé tették, hogy az első igen fontos lépést az óvodának kell megtennie, hisz a prob-

meghatározó értékítélet fontosabb az eseti tapasztalatoknál.” (Kállai–Törzsök, 2003)

A telepen működő 13. számú Általános Iskola az 1996-os tanévtől kapcsolódott be a „Lépésről-lépésre” programba, akkor, amikor az első olyan gyerekek kerültek iskolába, akik az óvodában három éven keresztül e program szellemében töltötték mindennapjaikat.

A két intézmény között korábban is jó kapcsolat volt, az iskola tanárai rendszeresen látogatták az óvodát, vettek részt foglalkozásokon, ismerkedtek a gyerekekkel. A „Lépésről-lépésre” program egyik igen fontos célkitűzése az óvoda és iskola azonos értékrendjének a kialakítása, megkönnyítve ezzel az intézmények közötti átmenetet, a gyerekek későbbi iskolai karrierjét meghatározó problémamentes iskolakezdet. Mindezekre utal a program „Lépésről-lépésre Óvodai és Iskolai Program” elnevezése is. Ebből következően úgy az alapelvek, mint a munkát meghatározó alapértékek közösek és azonosak. Alig érzékelhetőek az eltérések, amelyek csak az életkorból és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységformákból következnek.

Rendszeresen látogatták a tanulók családjait, évente 90-100 körüli volt a látogatások száma, ami figyelembe véve, hogy egy családból több gyerek is járt az iskolába, évente minimum két-háromszori találkozást jelentett.

Az iskola 8 osztályos általános iskolaként egy-egy tanulócsoporttal működött. Az alsó tagozatos osztályokban iskolaotthonos formájú, az 5-6. osztályoknál napközis csoportos, a 7-8. osztályokhoz tanulószobás oktatás folyt.

Az iskola tanulóinak száma 2006–2007-es tanévben 103 fő volt, szinte valamennyien halmozottan hátrányos helyzetű roma tanulók, közülük 77-en veszélyeztetettnek minősültek. A túlkoros diákok száma 31 fő volt. A tanulók száma évek óta stagnált, ennek a létszámnak akár háromszorosa is elért volna az iskolában.

Az intézményben 9 tanító és 9 tanár dolgozott, a pedagógusi munkát közvetlenül 3 pedagógiai asszisztens, 1 ifjúságvédelmi felelős és egy óraadó logopédus segítette.

Az alsó tagozaton 1996 óta a speciális program alapján szerveződött az iskolaotthonos oktató-nevelő munka. A következőket végrehajtott program és a lelkiismeretes tanári, nevelői munka jelentősen csökkentette az általános iskolai oktatásból való kimaradást. A nyolcadik osztályt eredményesen elvégzettek közül mindenki tovább szeretett volna tanulni, kétharmaduk szakiskolákban, egyharmaduk érettségit adó gimnáziumokban. Az itteni eredmények a nyolcadikosok továbbtanulás szándékát tekintve jobbak voltak, mint az országos átlag. A tanulásra kiválasztott intézmények típusa szerinti arányok azonban megegyeztek a magyarországi tendenciákkal. Havas Gábor, Kemény István és Liskó Ilona 2002-ben lefolytatott országos vizsgálatának eredménye szerint a roma gyerekek 15 százaléka nem tanul tovább az általános iskola befejezése után, míg a továbbtanulók 57 százaléka szakképző intézményekbe megy és 20 százalékuk tanul középiskolákban.

A vizsgálat adataiból az is kiderül, hogy a lemorzsolódási arány az általános iskolában csökkent ugyan, de nőtt viszont a szakiskolákban és az érettségit nyújtó középiskolákban. (Havas–Kemény–Liskó, 2002)

Az elmúlt másfél évtized középiskolai beiskolázási expanziója és az egymást követő korosztályok létszámának jelentős csökkenése számottevően javította az általános iskolát végzett roma diákok középfokú beiskolázási mutatóit, de igazi áttörés nem történt, a roma és nem roma tanulók közötti szakadék nem csökkent.

A guzevi iskolában, szegregált körülmények között óriási erőfeszítések

és kitartó munka mellett a továbbtanulási mutatók területén ez volt az elérhető maximum. Minél később kerül integrált környezetbe az egyén, annál több nehézséggel, kudarcokkal kell szembenéznie, aminek gyakori következménye a középiskolai tanulmányok idő előtti befejezése, az alacsony iskolai végzettség reprodukálódása. Az iskolában dolgozók a mindennapi munkájukhoz elengedhetetlen fejlesztést, a folyamatos megerősítést és önbizalmat adó továbbképzéseken való részvételt többnyire pályázati pénzből tudták finanszírozni. Ám éppen szegregációjuk miatt kimaradtak az integ-

57
K É K

rációs programokból és ennek következtében Magyarország Európai Unió csatlakozását követően elestek minden pályázati lehetőségtől. Az iskola vezetése úgy vélte, hogy az integrációs programban részt vevő iskolák szegregációját nem lehet megakadályozni, ugyanakkor az integrációs célokot erőltető pályázati kiírók a homogen romai intézményeket még hátrányosabb helyzetbe hozzák. Az itt dolgozók érthető módon abban voltak érdekeltek, hogy a telepi gyerekek ebbe az iskolába iratkozzanak be, ismerték őket, felkészültek voltak problémáik, tanulási nehézségeik kezelésében. A szülővel napi kapcsolatban álltak, gyakran segítettek nekik ügyeik intézésében, szociális juttatások megszerzésében.

A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa 2001-es beszámolójában arra mutatott rá, hogy a települési önkormányzatok és

az iskolák sok esetben tevékenyen részt vesznek a szegregáció kialakításában és fenntartásában, engedve a helyi nem cigány lakosság nyomásának. 2007 januárjáig Nyíregyháza Város Önkormányzata az országos tendenciákhoz hasonlóan egyértelműen az iskola fennmaradását támogatta. Azzal érvelt, hogy „az integráció valószínűleg egy nagyon nehéz és hosszadalmas folyamat lesz, várhatóan sok ellentéttel a város lakosságának körében. A Huszár-telepi iskolával szemben a mostani városvezetés politikája arra irányul, hogy megpróbálja minél tovább elhúzni az intézmények megszünte-

tését, mert ezzel a lépéssel az ide járó gyerekek helyzete rossz irányba változna meg. A szülők jelentős része nem tudná a gyerekeket behordani a városi iskolákba, vagy ha tudná is, félve az előítéletektől és a kiközösítéstől, nem tenné. Ha a Huszár-lakótelepen jelenleg működő intézményeket megszüntetjük, akkor az ott lévő gyermeklétszámot a város többi intézményében kell elhelyezni. Más intézmények, valamint az oda járó gyerekek szülei körében is nagy ellenállás tapasztalható, mert sokan úgy vélik, hogy azokba az intézményekbe, ahová a Huszár-lakótelepről érkező gyerekek kerülnek, minőségi romlás várható.

Vagyis a szülők el fogják vinni ezektől az óvodákból és iskolákból gyerekeiket és olyan intézményeket keresnek majd, ahova a Huszár-telepről érkező gyerekek nem kerülhetnek be.” – nyilatkozott 2005-ben a város egyik alpolgármestere, aki egyben a telep

Felnőttoktatás, kutatás

önkormányzati képviselője is volt. (Giba, 2005)

A rendszerváltás előtt Nyíregyházának már volt egy sikertelen kísérlete a telepi gyerekek integrált oktatására. Az akkori vezetés egy osztálynyi tanulót a környék általános iskoláiba akart elhelyezni, ám ez a próbálkozás a befogadó intézmények ellenállása miatt nem valósulhatott meg. A város ezt követően nem gondolkozott más megoldásban, abban volt érdekelt, hogy a telepen élő gyerekek maradjanak és helyben tanuljanak. A „könnyebb ellenállás” elve alapján inkább finanszírozta az egyre növekvő fenntartási kiadásokat. 1997-ben még felújította az épületet, bevezetette a gázfűtést és az emeleten lévő korábban lakás céljára használt helyiségeket is az iskola rendelkezésére bocsátotta. A komoly mértékben kihasználatlan épület működtetése tetemes költséget jelentett, amelynek a gyerekek után járó normatíva mindössze egy harmadát fedezte. Alkult kínáltak tehát a romáknak, amennyiben elfogadják ezt a helyzetet, abban az esetben támogatják a felzárkóztatást segítő oktatási programokat, továbbra is fenntartják az iskolát. Az önkormányzat a város más részén élők cigány gyerekeknek ebbe a felújított iskolába való beíratását, ezáltal a roma tanulók további koncentrációját is tervezte. Ettől várta, hogy enyhüljenek a roma tanulókkal kapcsolatos pedagógiai gondok, hisz itt értő, a hátrányos helyzetet és tanulási nehézségeket kezelni tudó, felkészült pedagógusok dolgoztak. Ám a telepen élő családok gyerekeinek egyre növekvő hányadát, 2006-ban közel egyharmadát a szülők már nem ebbe az intézménybe, hanem a közeli általános iskolákba írtatták. Azzal érveltek, hogy a városi iskolák nagyobb lehetőséget biztosítanak, továbbtanulásra jobban felkészítenek, mint a guszevi.

A választásnál többnyire a közelség volt a legfontosabb szempont. A roma szülőket elbátortalanították az utazással kapcsolatos nehézségek, költségek. Így valójában a telepi szegregált iskola helyett, három olyan intézménybe kerültek a gyerekek, ahol a tanulók közel 20 százaléka halmozottan hátrányosnak minősült.

Az integráció állomásai

2007 januárjában Nyíregyháza közgyűlése áttekintette és elemezte a város általános iskoláinak helyzetét és határozatában rögzítette, hogy a guszevi iskola, a település más alapfokú oktatási intézményeihez hasonlóan csak abban az esetben indíthat új első osztályt, ha a beiratkozott gyerekek száma a húsz főt eléri. A döntés jelezte az önkormányzatnak azt a szándékát, hogy az iskola folyamatos működtetésével továbbra is megoldottnak tekinti a telepi gyerekek elemi oktatását, hisz amint azt a 2. számú táblázat adatai igazolják, az elmúlt öt évben szinte mindig 20 körül alakult az iskolát megkezdő elsősök létszáma.

Közben az „Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekek Alapítvány”, Mohácsi Erzsébet kuratóriumi elnökletével keresetlevelet fogalmazott meg, melyben a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróságnál az egyenlő bánásmód követelményének megállapítása iránt per elindítását kezdeményezte. Mindezt Mohácsi Viktória Európai Parlamenti képviselőnek egy éve, a szegregált telepi iskola felszámolása ügyében a város alpolgármesterével folytatott megbeszélése előzte meg. Mivel az alapítvány véleménye szerint a szegregáció megszüntetésében semmilyen elmozdulás nem történt, emiatt bírósághoz fordultak.

Az önkormányzat érvelésére, miszerint az iskolában nem a tudatos, hanem a spontán szegregáció miatt magas a halmozottan hátrányos tanulók aránya, a Debreceni Ítéltábla

Miskolc Város Önkormányzata ellen a cigány gyerekek iskolai szegregációja miatt folytatott perében hozott jogerős ítéletével válaszoltak, amely kimondta, hogy a roma származású tanulók egyenlő bánásmóddhoz való jogát mulasztással, azaz spontán kialakult szegregáció fenntartásával is meg lehet sérteni.

A keresetlevél és a kilátásba helyezett tárgyalás felgyorsította az eseményeket. Az iskola fennmaradását jelentő 2007. évi januári közgyűlési határozat után alig egy hónappal arról döntöttek, hogy a bezárást elő kell készíteni, majd ezek után 2007. április 22-i határozattal az intézmény 2007. július 31-ei jogutód nélküli megszüntetését mondták ki.

Az integráció alapelvei és megvalósulásának tapasztalatai

Az integráció előkészítése és megvalósítása legalább olyan fontos politikai, mint szakmai feladatot jelentett. Hisz valamennyi önkormányzati képviselő gondosan figyelt arra, hogy választóközrete érdekei ne sérüljenek, azaz lehetőleg ne az ő választópolgárai gyerekeinek legyenek guszeviek az osztálytársai.

A város vezetése attól tartott, ha tudatosan nem irányítja az integrációt, akkor a telepi szülők továbbra is a közeli általános iskolákba íratják át gyerekeiket, ami azokban az intézményekben jelentősen megnöveli a halmozottan hátrányos tanulók arányát. A döntés végrehajtásának lebonyolításával megbízott iroda vezetője ezt így fogalmazta meg, „nem akarunk egy szegregált intézményből hármat létrehozni.”

2005–2006-os tanév adatai szerint Nyíregyháza 19 önkormányzati fenntartási általános iskoláiban valamivel több mint 8000 gyerek tanult. A 2007–2008-as tanévben számuk 7340-re csökkent. Az összes tanuló 8,7 százaléka volt roma. Az önkormányzatnak az volt a szándéka, hogy a guszevi 13.

számú Általános Iskolába járt gyerekeket olyan intézményekbe kell elhelyezni, ahol a városi átlagnál jóval alacsonyabb a roma tanulók aránya. Így 2007. szeptemberétől 6 belvárosi, „elit-iskola” fogadta be a telepi gyerekeket.

Az elhelyezés kérdése több problémát vetett fel. A legsúlyosabbnak azt tűnt, hogy minden befogadó intézményben magas társadalmi presztízsű családok gyerekei tanulnak, ami természetesen az integráció szempontjából kedvező, ám a megvalósítást jelentősen nehezítette. Az általános iskolák közül vonzóknak számítanak azok, amelyek speciális, emelt szintű tantárgyi kínálatot nyújtanak, és ahol nagyon kis számban vannak roma tanulók. A befogadásra kijelölt intézmények ilyenek.

A befogadásra kijelölt iskolák igazgatói attól tartottak, hogy az oda érkező guszevi gyerekek miatt elvesztik a hozzájuk jelentkezők közül a magas társadalmi presztízsű családok, szülők bizalmát, ami az amúgy is csökkenő gyereklétszám miatt esetleg a későbbiekben megszüntetésre jelölheti ki az intézményt. A város azzal próbálta megnyugtanni az aggódó pedagógusokat, hogy a szülő bármelyik önkormányzati fenntartású iskolában ennél magasabb arányban fog roma gyerekeket találni, tehát az intézményválasztásánál ez nem lehet szempont.

A szülői ellenállás a Guszevben élők oldaláról is jelentős volt. Először a 2007. februári közgyűlésre 110 aláírással ellátott tiltakozást nyújtottak be, amiben kérték az iskola további működtetését. A szülők tájékoztatásába és meggyőzésébe a Cigány Kisebbségi Önkormányzat is bekapcsolódott, akik segítettek a döntést végrehajtók és a telepiek közötti találkozók megszervezésében. Később a szabad iskolaválasztási jogokra hivatkozva az ellen tiltakoztak, hogy kijelölik számukra az intézményeket, amikor ők a

környező, a guszeviek körében már ismert általános iskolákba szerették volna gyerekeiket beírni. Attól tartottak, hogy a gyerekek beilleszkedése az új, elit-környezetbe problémás lesz. Gondként fogalmazódott meg az utazás is, hiszen az új intézmények a város távolabbi részén találhatóak, a telepről tömegközlekedéssel nehezen érhetőek el.

Nyíregyháza önkormányzata az iskola megszüntetését kimondó határozatban rögzítette azt is, hogy meg kell szervezni a gyerekek reggeli és délutáni utaztatását, emiatt a hiányzások száma nem növekedhet. A 13. számú iskolában éppen a hiányzások csök-

kentése érdekében az volt a gyakorlat, hogy az ott dolgozók reggel a kezdésre meg nem érkezett gyerekekért „érte mentek”, azaz azonnal kiderült, mi az aznapi hiányzás oka.

A város 2007. szeptemberétől két iskolabusszal szállítja reggel és a napközi otthonos foglalkozások befejezésével délután vissza a gyerekeket. A buszokon pedagógiai asszisztensek kísérik el és az osztályokba be a diákokat.

Az integráció igen fontos alapelveként fogalmazták meg, hogy a gyerekek érdekei ne sérüljenek. Miután 85 gyermek elhelyezését kellett megoldani, törekedtek az arányosságra, arra, hogy közel azonos számban kerüljenek guszevi diákok az új intézményekbe. Ez iskolánként átlagban 10–15, osztályonként legfeljebb 1 tanulót jelentett.

Különösen a felső tagozatos gyerekek számára okozott sok nehézséget a beilleszkedés. Ezt igazolják a hiányzási adatok, amelyek az első hetekben magasak voltak.

„Az egy családból egy iskolába kerüljenek a gyerekek” humánus alapelvnek a következetes végrehajtása is jelentős feszültséget okozott, ami azt igazolja, hogy az elmélet és annak megvalósulása konkrét helyzetben eltérhet egymástól, azaz gyerekek esetében a döntés csak egyedi, személyre szabott lehet. Egy családból 4 súlyos magatartás zavaros tanuló egy iskolába került, akik agresszív viselkedésükkel sok gondot okoznak. E konkrét eset miatt ebben az iskolában a legnagyobb a guszevi gyerekekkel szembeni ellenézés, felháborodás, elutasítás.

60 K É K

Az, hogy az alsó tagozatba járók új környezetbe való beilleszkedésével kapcsolatban eddig problémák nem merültek fel, igazolja, minél fiatalabb korban kerül integrált környezetbe a tanuló, annál könnyebb lesz annak megvalósíthatósága.

Az „áthelyezett gyerekekkel” a korábbi iskolából jól ismert mentorpedagógusok foglalkoznak. Mayer József az eredményesség érdekében a mentorok hármass feladatát fogalmazta meg. Biztosítaniuk kell a szakszerűséget a tanulás során, azaz maguknak is rendelkezniük kell azzal a tudásanyag tartalommal, amelyet közvetíteni akarnak. El kell sajátítaniuk azt a módszertant, amely személyre szól és alkalmas arra, hogy az együttműködést minden érintett területen támogassa. Munkájuknak az a végső céljuk, hogy tanítványuk beilleszkedését elősegítsék, ehhez szükséges, hogy globális életvitel-tanácsadással támogassák mindezek megvalósulását.

(Mayer, 2007). A korábban a guszevi iskolába dolgozó pedagógusok mentorként való alkalmazása jelentősen segíti a deszegregáció folyamatát. Szakmailag és módszertanilag jól felkészült, a halmozottan hátrányos helyzetű diákokkal való foglalkozásban nagy tapasztalattal rendelkező tanárokról van szó, akik biztonságot jelentenek a tanulók számára. Folyamatosan figyelemmel kísérik a diákok tanulását, magatartását, nehézségeit. Segítenek nemcsak a gyerekeknek, de azoknak a tanártársaiknak is, akik nem vagy csak ritkán foglalkoztak tanulási problémával, magatartás zavarokkal küzdő gyerekekkel.

A mentorok rendszeresen találkoznak egymással, amikor megbeszélhetik tapasztalataikat. A kapcsolattartást ők maguk is igénylik, hisz hosszú éveken keresztül együtt dolgoztak. Fontos számukra a tapasztalatcsere, megerősítést ad, önbizalmat erősít.

A befogadó iskolákban a roma tanulókkal foglalkozó pedagógusok számára az önkormányzat továbbképzést szervezett. Végül az is alapelveként fogalmazódott meg, hogy a jogutód nélkül megszüntetett iskola közalkalmazottainak érdeke a legkevésbé sérüljön. 2007. júniusában a 13. számú iskolában 18 tanár és 3 pedagógiai asszisztens dolgozott. Elhelyezésüket nehezítette, hogy a város közgyűlése a guszevi iskola bezárásával egy időben még 3 általános iskola jogutóddal való megszüntetéséről döntött, ami egyben azt is jelentette, hogy további 120 pedagógus veszítette el állását. Négy tanárt mentorpedagógusként azokban az iskolákban alkalmaztak, ahol a városi átlaghoz képest jelentősen magasabb a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, további hat pedig azokhoz az intézményekhez került, ahova volt tanítványaik, a guszevi diákok járnak.

Két pedagógiai asszisztens a gyerekek napi utaztatását segíti. 8 tanárnak

és 1 pedagógiai asszisztensnek nem tudták megoldani a további foglalkoztatását, azok, mivel az intézmény jogutód nélkül szűnt meg, más jogi megoldás nem lévén, „felmentési idejükkel” megegyező számú hónapra, munkabérukkal azonos összegű juttalmat kaptak. A tanárok annak ellenére, hogy az integráció elvét elfogadták és szükségességét sem vitatták, személyes kudarcként élték át az iskola megszüntetését, úgy vélték eddigi munkájukat minősítették ezzel a döntéssel.

Az önkormányzat 2007. júniusában roma integrációs program elfogadásáról is döntött, amelyben megfogalmazta, csak első lépésének tekinti a guszevi iskola bezárását.

Az ebben közreműködő intézmények és szervezetek többlet kiadásának fedezésére 3 millió forintot különített el. A megszüntetett iskola épületébe szociális intézmények, Családsegítő és Gyermejkölési Szolgálat, Cigány Kisebbségi Önkormányzat, továbbá civil szervezetek kerültek.

Összegzés

Az Európai Unió komoly eredményeket könyvelhet el az etnikai kisebbségek problémáinak ügyében, de tény, hogy Európa egyik legrosszabb helyzetben lévő társadalmi csoportja, a romák integrációja sok nehézséget okoz.

Az is közismert, hogy a magyar közoktatási gyakorlatban nem érvényesül az esélyegyenlőség elve, hisz a rendszer nem biztosít azonos minőségű oktatást a tanköteles gyerekek számára. A tanulók tanulmányi teljesítménye közötti különbséget Magyarországon magyarázza meg a legkiugróbb mértékben az adott iskola társadalmi összetétele.

A családi háttér hatása az iskolák homogén összetétele folytán még erősödik, így azok akarva-akaratlanul elmélyítik a már meglévő egyenlőtlenégeket. A megoldás kézenfekvő, az integrálás. Ám ennek véghez vitele problémás, különösen abban az esetben,

ha alacsony társadalmi presztízsű csoportról, a romákról van szó. Az oktatási integráció számtalan helyen sikeresen megvalósult és eredményes akkor, ha nem a romákat érinti. Nyíregyházán több mint 15 éve jól működik a csökkentlátó, hallás és mozgássérült, pszichés fejlődési zavarok miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók egészségesekekkel együtt való oktatása. Más a helyzet akkor, ha roma gyerekeket akarunk nem romákkal együtt tanítani.

Nyíregyháza hosszas viták után 2007-ben úgy döntött, jogutód nélkül szünteti meg 100 százalékban roma tanulókat oktató általános iskoláját. Számtalan érv fogalmazódott meg pro és kontra, többen voltak az ellenzők, mint a deszegregációt támogatók. Az iskola bezárása utáni első hónapokban sokkal inkább a problémák kerültek felszínre, mint az eredmények, azok közül is inkább a látványosabbak, az agresszív viselkedések, a nehezen kezelhető magatartási zavarok.

2008. őszére beigazolódott, hogy a szegregált iskola bezárása az érintettek körében komoly félelmet váltott ki, de ezeket az eltelt időszak szerencsére nem igazolta.

Nem indult el a befogadó iskolák esetében a szülői döntések nyomán a tanulók elvándorlása. Nem következett be a roma tanulóknak a befogadó iskolákba kerülése után az, amitől a leginkább tartottak, a fegyelem megmozdulása. A befogadó iskolák pedagógusai a befogadott tanulók túlnyomó többsége esetében képesek olyan megoldásokat találni, amelyek hozzásegítik a gyerekeket ahhoz, hogy tanulmányikban utolérhessék társaikat.

Az is rendkívül tanulságos mozzanata az ügynek, hogy sem a befogadó iskolákban, sem iskolán kívül nem következett be újabb szegregáció, azaz a gyerekeket valóban integráltan tanítják, még „humánus céllal, a gyerekek érdekében” sem különítik el őket és arra is csak egy esetben került sor, hogy speciális, a tanulási nehézségekkel küzdő gyerekeket tanító iskolába irányítsák át a roma gyerekeket.

Azt is látni kell, hogy ez csak egy, bár kétségkívül jelentős lépés a kirekesztés folyamatának felszámolásában, de a gyerekek továbbra is szegregált környezetben, mély szegénységben élnek.

Tény, hogy az önkormányzat deszegregációs törekvéseit csak az általa fenntartott intézményekben tudja érvényesíteni. Nyíregyháza tankötelesek korú gyerekeinek kétharmada jár ilyen iskolákba, ami egyben azt jelentheti, hogy az integrációt ellenző szülők számára felértékelődhetnek a nem önkormányzati, egyházi, alapítványi és gyakorló iskolák.

A tanulmány elkészítésével az volt a célom, hogy az integrációban gondolkodók, annak megvalósításában dolgozók számára egy konkrét esetet írjak le, milyen lépések, reakciók és ellenreakciók születtek, milyen nehézségekkel kellett szembe nézni.

A legfontosabb tanulság az, hogy az integráció nem egy egyszeri aktus. Nem egyenlő azzal a ténnyel, hogy a gyereket másik iskolába íratják. Sokkal inkább annak tudatosítása válik fontossá, hogy többnyire hosszú, elnyúló folyamatról van szó, amely idővel hozhatja meg a kívánt eredményeket.

Fazekas Károly-Köllő János-Varga Júlia (szerk.2008): Zöld könyv. A magyar közoktatás megújításáért 2008. ECO-SAT. Budapest.

Garajné Hajagos Andrea (2003): *A hátrányos helyzet kompenzálása a Kincskereső Óvodában egy PHARE-pályázat kapcsán.* Szakdolgozat. Nyíregyháza.

Giba Tamás (2005. október): *Nyíregyháza Megyei Jogú Város Alpolgármesterével készült interjú.* Nyíregyháza.

Havas Gábor–Kemény István–Liskó Ilona (2002): *Cigány gyerekek az általános iskolában.* Budapest: Oktatókutató Intézet–Új Mandátum Kiadó.

Hercegfalvi Marianna (2006): *Lépésről-lépésre. Egy egyenlőtlenséget csökkenteni hivatott oktatási rendszer bemutatása.* Szakdolgozat. Nyíregyháza.

Hilscher Rezső (1927): *Bevezetés a szociálpolitikába.* Budapest: Szövétnék Kiadó.

Kállai Ernő–Törzsök Erika [szerk.] (2003): *Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés – 2003: látványpolitika és megtorpanás.* Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány.

Kerülő Judit (1992): Szociálpolitikáról egy nyomortelep kapcsán. *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szemle*, 4. sz. 459–463.

Magyar Bálint (2006): Reformok az oktatásban. 2002–2006. <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1340> (Letöltve: 2007.11.24.)

Mayer József–Németh Szilvia (szerk., 2005): *Fókuszban a roma többségű iskolák.* Budapest: Országos Közoktatási Intézet.

Mayer József (2007): A mentorokról, a mentorálásról és a mentorképzésről. *Tanuló Társadalom*, IV. 1–2.

Zolnay János (2005): *Oktatáspolitikai és etnikai szegregáció Miskolc és Nyíregyháza általános iskoláiban.* Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítványa.